

Stifts- und Klosterarchive. Bestandsübersichten (Das Hauptstaatsarchiv und seine Bestände, IV, Siegburg, 1964) evenals een summiere aanduiding van de belangrijkste niet uitgegeven bronnen.

Graag hadden we gezien dat de schrijver ons nauwkeuriger had aangeduid hoe het algemene kloosterideaal, - het zich terugtrekken uit de wereld, - concreet vóór en na 1410 werd verwezenlijkt.

Niet alle problemen zijn dus opgelost, maar toch is dit boek een belangrijke bijdrage. Duidelijk zijn nu de omstandigheden, waarin de hervorming in 1410 plaatsgreep, bekend. We weten vanuit welke kloosters de beweging gelanceerd is en hoe deze geleidelijk zich verspreidde over België, Nederland en Duitsland. Ook weten we nu naar welke auteurs hun belangstelling uitging en waarom.

E. PERSOONS

H. H. E. WOUTERS, *Grensland en Bruggehoofd. Historische studies met betrekking tot het Limburgse Maasdal en, meer in het bijzonder, de stad Maastricht* (Maaslandse Monografieën nr. 11, Assen, 1970, LXXXII & 472 pag. Prijs: ing. f 42,50, geb. f 46,50, bij in-tekening op de serie resp. f 38,50 en f 42,40).

Aan de zeer omvangrijke bundel Grensland en Bruggehoofd kan in het korte bestek van een recensie nauwelijks recht worden gedaan. De Maastrichtse stadsarchivaris heeft voor zijn dissertatie een vijftal eerder verschenen studies gebundeld, waarin verschillende belangrijke onderwerpen uit de geschiedenis van het Limburgse Maasdal behandeld worden.

De eerste studie: De betekenis van de archieven voor de gewestelijke en lokale geschiedschrijving in Limburg, wil blijkens de ondertitel een bijdrage zijn tot een geschiedenis van de Limburgse historiografie. In de vaderlandse geschiedschrijving is de provincie Limburg een achtergebleven gebied. De oorzaak hiervan is volgens Schr. niet alleen gelegen in het feit dat tot 1795 geen prototype van de provincie bestond, omdat haar grondgebied tot dan toe werd ingenomen door een verward complex van autonome territoria, maar ook in het ontbreken van voldoende kritische bronnenuitgaven en samenvattende publikaties. Dit gemis, verklaarbaar door de sterke spreiding van het archiefmateriaal, doet de historicus het Limburgse Maasdal uit de weg gaan. Wouters pleit ervoor, dat een systematisch onderzoek wordt ingesteld naar het documentaire bronnenmateriaal dat in bewaarplaatsen buiten de provincie berust, en dat bovendien kritische bronnenpublicaties ter hand worden genomen.

Onder de titel 'Loze Cyprusgangers' geeft Wouters een boeiende uiteenzetting over het merkwaardige Middeleeuwse gebruik van de strafbedevaarten en met name de Cyprusvaarten. Tegen het einde van de vijftiende eeuw werden te Maastricht vijf vervalste getuig-schriften over een als strafmaatregel opgelegd verblijf op Cyprus aan de magistraat voor-gelegd. Over de ontdekking van dit bedrog handelt de tweede studie van Wouters' verzamelbundel.

De derde studie is getiteld: Mattheus Herbenus Traiectensis, een humanist van het eerste uur. Ondanks het feit dat men volgens Schr. voor lief zal moeten nemen dat het leven van Herbenus zich grotendeels in de schaduw van onze onwetendheid afspeelt, slaagt hij erin een levendig beeld te schetsen van de Maastrichtse humanist, die hoewel zelf geen origineel denker, toch grote invloed heeft uitgeoefend op het Maaslandse cultuurgebied door er een 'moderne' levensstijl en gedachtenwereld te introduceren.

Meer dan de helft van Wouters' dissertatie wordt ingenomen door de vierde studie welke in dit boek gebundeld is: Het Limburgse Maasdal gedurende de tachtigjarige- en de

dertigjarige oorlog met inleiding en vervolg 1543-1663. In vijf hoofdstukken schetst Wouters hier op voortreffelijke wijze de politiek-staatkundige ontwikkelingen in het gebied dat wij thans kennen als de provincie Limburg. Voor de door Schr. behandelde periode kan de provincie Limburg niet langer met recht als een historiografisch achtergebleven gebied worden beschouwd. Wouters is de moeilijkheden voor de geschiedschrijving van het Limburgse gebied niet uit de weg gegaan en daaraan danken we dit zeer genuanceerde en zeer gedetailleerde overzicht van de Limburgse geschiedenis in een periode dat het Limburgse Maasdal vrijwel onafgebroken doorgangsland was voor de elkaar bestrijdende mogendheden en partijen. Vanuit de optiek van het ontstaan der provincie Limburg gezien, dient het tijdvak van 1543-1663 van uitermate grote betekenis te worden geacht. Dat de Limburgse geschiedenis als regionale en interregionale geschiedenis moet worden opgevat, is een stelling welke door Wouters feitelijk overtuigend bewezen is.

De vijfde studie van deze bundel draagt de titel: Plan tot ontmanteling van Maastricht in 1667. Uit dit plan en de reacties erop, blijkt dat er destijds in de generaliteitscolleges twee tegengestelde opinies over de waarde van Maastricht als vestingstad bestonden. De mening dat de vesting Maastricht als vooruitgeschoven bolwerk van de Republiek moest worden gehandhaafd, zelfs ten koste van grote offers, heeft de overhand gekregen en werd toen voor goed een axioma van de Staatse politiek.

De dissertatie van Wouters is geïllustreerd met een viertal stads- en dorpsgezichten uit de zeventiende eeuw en een overzichtelijk kaartje van de staatkundige verdeling van het grondgebied van de provincie Limburg in de periode 1785-1795. Het boek wordt afgesloten met een *Résumé* en een *Zusammenfassung*, benevens een register van persoons- en plaatsnamen. Door het zeer uitvoerige overzicht van bronnen en literatuur kunnen de in Grensland en Bruggehoofd gebundelde studies beschouwd worden als veilige gewijzers in de door Wouters behandelde onderwerpen uit de geschiedenis van het Limburgse Maasdal.

E. ROEBROECK

K. BOUWER, *Cultuurlandschapsvormen aan de westzijde van het Drents plateau* (diss. Groningen, 1970, 330 blz. met illustraties en register, offset).

Dit is een geografische dissertatie, samengesteld onder leiding van Prof. Keuning uit Groningen en het valt dan ook niet te verwonderen dat ook historici hierin zeer veel van hun gading zullen vinden. Het beschreven gebied omvat vooral de Friese Wolden, een deel van Drente en een uitloper naar Gaasterland; de schrijver munt uit door een grote detailkennis en een nauwgezette behandeling; met noeste vlijt moet hij hier jarenlang aan gewerkt hebben.

Hij gaat uit van de bewonings- en verkavelingstoestanden die in het begin van de 19e eeuw geheerst hebben en hij weet aannemelijk te maken, dat dit een goede basis is om van hieruit terugdenerend de bewoningsgeschiedenis te reconstrueren en een verklaring te geven voor het ontstaan van juist die perceleringen en dorpsvormen, of om zijn eigen terminologie te gebruiken van juist die cultuurlandschapsvormen. Twee typen van dorps- en perceelvormen zijn daarbij te onderscheiden, allereerst de esdorpen met hun karakteristieke verkavelingen en de weg-dorpen met de langstrokige boerderijen of 'doorgaande hoeven', zoals die in de streek zelf genoemd werden. Deze laatsten lijken natuurlijk wat de vorm betreft op de bekende veenverkavelingen, die Keuning zelf in het Oldambt en